

УДК 37.032

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАКРАЄЗНАВСТВА

Хайрулліна Ю.О.

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

Досліджено практичний аспект формування художнього світосприйняття школярів засобами медіа краєзнавства. Наведено експериментальну програму з медіа краєзнавства «Культура та мистецтво Миколаївщини», на базі якої передбачено формування художнього світосприйняття школярів. Виділено етапи та елементи художнього світосприйняття формування яких відповідає окремим розділам експериментальної програми. Описано методіку проведення занять з експериментальної програми з медіа краєзнавства. Розкрито значення використання медіа засобів для формування художнього світосприйняття школярів.

Ключові слова: медіа краєзнавство, художнє світосприйняття, освітній курс, художня культура, національне мистецтво, художня публіцистика.

Постановка проблеми. Проблема формування світоглядної системи підростаючого покоління є має незмінну актуальність. Гармонійна особистість, вихована на гуманістичних засадах світової культури та національної ідеї є запорукою сталого розвитку суспільства. В. Сухомлинського «учень стає справжньою людиною, патріотом, коли він разом із педагогом торує шлях від любові до рідного краю до розуміння історичної долі народів світу [6, с. 554].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Краєзнавство це широке поняття, яке поєднує галузь знань, комплекс наукових дисциплін, суспільний рух. Вивчення краєзнавства як освітньої галузі відбувається у національно-патріотичному, духовно-етичному, культурно-просвітницькому руслі. Розглядаючи краєзнавство як комплекс дисциплін мають за мету усебічне вивчення певної гео-ментальної локації, за допомогою різних за змістом та методами дослідження інформаційних джерел. Багато визначень краєзнавства акцентують саме на даних позиціях: так, на думку Г. Матюшина краєзнавство це «сукупність знань про той чи інший край, вивчення його природи, історії, економіки, побуту», «у краєзнавстві локалізується інтерес

до свого історичного минулого, народних звичаїв і традицій, проблем регіонального розвитку і відродження своєї самобутності [4, с. 27]. Д.С. Лихачов визначав краєзнавство, як різнобічне багатогранне явище, та відносив його до комплексного типу наук. [2, с. 4]. Він підкреслював, що особливістю краєзнавства є не тільки географічна інтенція різногалузевих інформаційних потоків, але й глибоке ціннісне забарвлення знань цього комплексу. Велике виховне значення краєзнавчої освіти у тому, що певна місцевість сприймається, емоційно забарвлюється та розкривається лише через особистість того, що сприймає. Краєзнавство надає не тільки знання, але й має великий вплив на формування духовної сфери дитини – утворює систему цінностей та особистісних орієнтирів.

Вже наприкінці XIX століття поняття «краєзнавство» починає входити до наукового тезаурусу. В працях С.Л. Рудницького з'являється розподіл загального краєзнавства на інтегральне та тематичне. До складу тематичного краєзнавства входить історичний, літературний та етнографічний напрям. Вплив «місцевого матеріалу на формування національного духу молоді «було проаналізовано на грані XIX та XX сто-

ліття П. Антоновичем, С. Рудницьким, С. Русовою, К. Ушинським, І. Франком, та вченими грані XX–XI століття Т. Бондаренком, Л. Гайдою, Я. Треф'яком, Л. Кірішкою, Л. Саенком, Л. Литвином. Розробку національного ланки краєзнавства знаходимо в працях, П. Шишченка, О. Діброва, М. Костриця, М. Крачила, В. Круля, М. Янка. Я. Жупанський визначає національне краєзнавство як «цілісну систему, яка функціонує у світі тримірних моделей, утворених компонентами: простору (екологічне краєзнавство), часу (історичне краєзнавство), соціуму (соціальне краєзнавство)» [3, с. 110-112]

Поняття медіакраєзнавство увійшло у науковий дискурс завдяки медіологу та кінознавцю С.Н. Пензіну, як синтез краєзнавства та медіасвіти. [7, с. 78]. На думку Ю.Н. Юсова, ідея розвитку учнів на матеріалі екранних мистецтв з опорою на культурні цінності власної країни, регіону, міста дозволяє відчутти складовою народу, для того, щоб долучитися до розуміння національно-духовного устрою. Теоретичні засади медіакраєзнавства знайшли відображення в працях О. Баранова, І. Вайсфельда, О. Федорова [5, с. 8].

Метою даної статті є: проаналізувати аспекти залучення медіакраєзнавства у освітній простір загальноосвітньої школи з метою формування художнього світосприйняття школярів. Презентувати експериментальну освітню програму «Культура Миколаївщини» спрямовану на формування художнього світосприйняття школярів засобами медіа краєзнавства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поняття медіакраєзнавство вже отримало наукове визначення та теоретичну розробку, але практичні засади медіакраєзнавства є недостатньо висвітленими, тому в статті актуалізовано методи медіакраєзнавства, в контексті формування художнього світосприйняття школярів.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження проблеми впливу елементів медіакраєзнавства на формування художнього світосприйняття школярів було створено експериментальну програму «Культура Миколаївщини». Слід зазначити, що освітню площину курсу утворила як інформація дисциплін естетичного циклу, так і інших галузей – гуманітарної та природничої. Можливість такого поєднання здійснилася внаслідок головної змістовної лінії – краєзнавчої. Виділення подібної домінантної лінії дозволила здійснити процес інтегрування інформації різних галузей природно, враховуючи синкретичну особливість структури краєзнавства.

В результаті осягнення інтегрованого масиву мистецько-культурологічної інформації у реципієнтів програми – учнів загальноосвітньої школи має подолатися тенденція до пасивного самосприйняття, натомість повинно утвердитися відчуття причетності до культуротворчого та історико-соціальних процесів відносно локального регіону, у даному випадку – Миколаївщини.

В експериментальній програмі Миколаївщина постає як гео- культурний простір, якому притаманна культурно-цивілізаційна своєрідність, котра виявляється у історичних особливостях створення регіону, усталених економічних, природних та культурних складових, наявності

певної психолого-ментальної унікальності світосприйняття, наявності особливої яскравої художньої «картини світу, що відкарбувалася у артефактах професійного та аматорського мистецтва та культури, своєрідності етнічно-конфесійної інтеграції, визначальному для регіону виду діяльності людей, який є головним для економіки краю. Тобто, як самоцінний, усталений соціокультурний простір, який має свої особистості, сучасний потенціал та перспективу.

Курс «Культура Миколаївщини» спрямовано на реалізацію концепції гуманізації та гуманітаризації загальної освіти, та претендує на те, щоб стати варіативною складовою галузі «Мистецтво» у загальноосвітній школі на рівні регіонального компоненту. На відміну від розрізаних дисциплін галузі, курс є інтегративним – в ньому поєднуються знання з музики, літератури, образотворчого мистецтва, етнографії, мистецтвознавства, з інформацією з інших освітніх галузей – історії, географії, з метою створення єдиного художньо-культурологічного освітнього поля.

Загальна мета курсу – утворення інформаційно-емоційної бази для формування цілісного оптимістичного уявлення про свій край, як унікальну за геофізичними, економічними, культурно-мистецькими показниками складову Української держави, та розуміння себе повноправною та дієвою особистістю, частиною регіонального суспільства, культурним нащадком та спадкоємцем рідної землі.

Завдання курсу:

- надати дітям цілісне уявлення про загальні особливості історії, географії, культури та мистецтва рідного краю;

- репрезентувати Миколаївщину, як полікультурний організм, який складається багатьма етнічними та конфесійними чинниками;

- формувати цілісне світосприйняття, вміння оптимістичного та поважного ставлення до себе, свого життя, прийняття себе таким, як є, прийняття себе у нерозривній єдності з організмом існуючого світу, який являється насамперед в образі рідного краю;

- сприяти формуванню в учнів власного дієвого культуротворчого «я», яке сприймається як гідне, генетично обумовлене соціокультурною динамікою краю, з урахуванням етнічної та конфесійної належності родини, навчання толерантному відношенню до полі культурного простору регіону;

- прищепити інтерес до краєзнавчої діяльності, як фактору, що сприятиме дієвості та пізнавальній активності та ціннісному відношенню до явищ культури та мистецтва регіонального та світового рівня;

- звернутися до діяльності та спадщини видатних постатей Миколаївщини, які створили неповторне обличчя краю, залишили відбиток у історії, культурі, мистецтві регіону;

- розвивати творчі здібності учнів у контексті цілісного розвитку особистості.

Очікувані освітні результати:

- розширення загального кругозору учнів, яке має проявляти себе у утворенні, осягненні та опрацюванні необхідного мистецько – краєзнавчого тезаурусу;

- опанування комплексом галузевої (географічної, історичної соціальної, правничої) та домі-

нантної (культурологічної та мистецької) інформації про Миколаївщину;

- засвоєння головних етапів культурно-історичного розвитку регіону у контексті історико-культурних та мистецьких артефактів (тобто розкриття «фактів історії» становлення краю, феномену поліетнічного соціального утворення, особливостей ментальності за допомогою «фактів мистецтва» – через висвітлення явищ та подій у творах митців, етнографічні здобутки, та зразки медіа мистецтва (твори художньої публіцистики колективу тележурналістів Миколаївської Обласної державної телерадіокомпанії різних років);

- дослідити долю власної родини у руслі історії розвитку рідного краю, що спрямовано на визначення власної культурної належності, значущості, дієвості, – реальної, потенційної, або уявної;

- вдосконалити художні здібності учнів засобами залучення до кращих зразків професійного та аматорського мистецтва, виховання глядацької та виконавської культури.

Експериментальну програму «Культура Миколаївщини» було розроблено для впровадження у старших класах загальноосвітньої школи. Програма розрахована на один навчальний рік (36 годин). Структура програми відповідає дослідницькому завданню – формуванню художнього світосприйняття учня загальноосвітньої школи.

Цей процес має певні складові:

- формування самосприйняття;

- формування світосприйняття;

- формування цілісного художнього світосприйняття.

Розташування тематичних блоків експериментальної програми має змістовну залежність від означених складових. Так, I – III блоки спрямовані на акцентоване фіксування самосприйняття. Позіціонування образу «Я» на запропоновану тематику має за мету наступні положення:

- фіксація вихідної точки сприйняття дійсності;

- акцентування уваги на рефлексійному процесі;

- активування інтеграції самосприйняття та світосприйняття у цілісну систему.

IV-V блоки програми спрямовані на розвиток світосприйняття, продовжується опанування технології рефлексії, але зміщується акцент з суб'єктивного спостереження на об'єктивне сприйняття. При цьому зберігається інтенція на емоційне привласнення художньої інформації, але на більш узагальненому рівні.

VI блок являє собою практичну частину, що на емпіричному рівні інтегрує інформацію з метою впливу на формування цілісної системи світосприйняття (як поєднання суб'єктивної (самосприйняття) та об'єктивної (світосприйняття) складових).

Принцип блокового об'єднання художньо-педагогічного матеріалу курсу дозволяє умовно відтворити модель геосоціокультурного простору існування особистості:

Тематичні блоки експериментального курсу:

I блок – «Я і моє місто» (Ототожнення долі міста з долею людини – народження – юність – змужнілість, проведення паралелей між власним життям та життям міста, формування олюдненого відношення, емоційного ставлення, присвоєння

образу міста, співставлення його із власним самопочуттям). Теми: Народження міста: люди та кораблі; Віхи історії: від Миколаївської губернії – до Миколаївської області; Обличчя старого міста: про що розповіли вулиці.

II блок – «Я та історія» (Давні цивілізації та їх від карбування на обличчі рідної землі. Заглиблення до найдавніших історичних пластів, що визначили особливість та унікальність краю. Ототожнення історії краю з історією власної родини, пошук зв'язків, перенесення себе у задану історико-художню атмосферу). Теми: Подорож до Березани: «...біля острову Буяну...»; Скіфська легенда; Ольвія, значить – щаслива; «Той, що присвятив себе Ольвії» – Б. Фармаковський.

III блок – «Я і природа» (Унікальні куточки Миколаївської землі, те що відрізняє край поміж інших, створює неповторний природний ландшафт південно-Українського регіону. Емоційне сприйняття природного світу, особлення його та співставлення з власним духовним світом.) Теми: Сказ про Єланецький степ; Мігія. Гранітно-степове Побужжя; Кінбурн – планета любові. IV блок – «Світло духовності» (Віра. Обряди та сучасність. Розуміння багатоміття етнічного, культурного, релігійного життя Миколаївщини. Формування толерантного ставлення до представників інших культурно-релігійних спільнот). Теми: Дорога до Храму. Історія храмового будівництва різних конфесій; Пелагеевський жіночий монастир; Церква Касперовської Божої Матері; Віфлеємська зірка; Свято Великодня; Пресвітлий лебедю мій. Твори народних майстрів; Ой на Івана, ой на Купала.

V блок – «Світ очима Миколаївців» (тематичний блок присвячено видатним митцям краю, створенню особливої «картини світу» Миколаївщини, яка постає в їхніх творах. Співвіднесення даної «картини» із власним світобаченням, світовідчуттям. Практичне опанування художніх прийомів та засобів). Теми: М. Аркас. Спадщина; Р. Судковський. Співець моря; В.В. Верещагін. Вітри мандрів; Обличчя епохи. Художники Миколаївщини; А. Антонюк. Богопільський Леонардо; І. Булавицький, Макушини. Кам'яне диво; Музико, душе моя! Т. Ярова, О. Нежигай, Є. Долгов; Поетичне сузір'я. Е. Январьов, Д. Кремінь, К. Голубкова, В. Пучков.

VI блок «Моє джерело» (практично-екскурсійна частина програми, яка передбачає безпосереднє знайомство з культурними, архітектурними, художніми явищами, участь у художньо-практичних заходах, дієву культурологічну активність). Теми: Вулицями міста. В царині Мельпомени. В каморці татка Карла. На гостини до звірів. Симфонічне диво. Орган у костьолі.

Головною структуроутворюючою особливістю експериментального курсу стало використання явища поліцентричної інтеграції дисциплін галузей «Мистецтво» та інформації гуманітарних і природничих дисциплін. Висвітлення краєзнавчої тематики відбувалося засобами та методами, які притаманні педагогіці мистецтва. Тема кожного уроку була розкрита за допомогою зразків мистецтва та культурних добутків Миколаївщини. До того-ж, невід'ємною складовою кожного уроку, за винятком уроків екскурсійно-практичного блоку стали відеододатки. Відеододатками до програми стали фрагменти творів телевізійно-

го мистецтва – зразки художньо-публіцистичних творів Миколаївських тележурналістів, які тематично відповідали темам занять. Можливість наближення до об'єкту спостереження, куточки природи, особистості діяча культури, входження до атмосфери народного свята, або релігійного служіння надало додаткових можливостей процесу проникнення в тканину культурного організму життя Миколаївщини. Систематичне використання відеоматеріалів створило ефект присутності, обумовило природне вживання, присвоєння художньо-культурологічної інформації без зайвої нав'язливості та дидактичності.

Твори медіа мистецтва, як один з елементів візуальної складової інформаційного поля курсу «Культура Миколаївщини» містять важливу аудіо-інформативну складову – слово, яке лунає з екрану та музику, що доповнює візуальний, або вербальний образ, а іноді є домінуючим засобом виразності. Відштовхуючись від особливостей створення художнього образу та драматургії у творах телевізійної художньої публіцистики, було розроблено методичну схему побудування уроку з художньо-естетичних дисциплін.

Прикладами застосування творів художньої телепубліцистики в курсі «Культура Миколаївщини» були наступні фільми: «Терра інкогніта», автор О. Митрофанов, «Я живу на вулиці Діоніса», автор В. Завізіон, тема «Ольвія – це значить щаслива» (II блок), «Сказ про Єланецький степ», автор О. Топчій, одноіменна тема (III блок), «Ібо видели очи мои...», автор О. Топчій, тема «Пелла-геевський жіночий монастир» (IV блок), «Боже

поле Андрія Антонюка», автор Ю. Скіба, тема «Богопільський Леонардо» (V блок), тощо.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у вказаному напрямі:

– звернення до краєзнавчої тематики при дослідженні проблеми розвитку та формування художнього світосприйняття у контексті інтегрованої художньо – естетичної освіти обумовлено великим потенціалом медіа засобів, як засобу досягнення художньої образності сприйняття;

– використання медіа елементів курсу «Культура Миколаївщини» спрямовано на створення динамічного цілісного образу місцевості, дає можливість побачити ландшафт з різних боків, олюднити його. Поступовий перехід від споглядання до дії відбувається через творче відтворення – музичне, вербальне, графічне, пластичне;

– розширення краєзнавчих уявлень відбувається через віртуальне знайомство з незнайомими місцями, культурними феноменами, творами мистецтва, тощо (засвоєння, методом творчої інтерпретації);

Розвиток національної самосвідомості української молоді пов'язано насамперед із відродженням системи національної освіти, обов'язковою складовою інформаційного простору якої має стати краєзнавчий напрям. Народне мистецтво, рідна природа, культура краю – джерела духовної насаги особистості в умовах перехідного суспільства. Тому подальші розвідки в даному напрямку мають бути спрямовані на введення експериментальних краєзнавчих освітніх курсів до навчального плану загальноосвітніх закладів України.

Список літератури:

1. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
2. Лихачов Д.С. Краеведение, как наука и как деятельность // Историческое краеведение в СССР: Вопросы теории и практики. – К., 1991. – С. 4.
3. Луценко С.М. Особливості краєзнавчої роботи в загальноосвітніх начальних закладах / Луценко С.М., Третьякова О.В. // Збірник наукових праць / [редкол.: Л.М. Плиско (відп. ред.) та ін.]. – Х.: ХНПУ, 1997. – Вип. 31. – 2008. – С. 110-112.
4. Матюшин Г. Историческое краеведение. [Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2108 «История»] / Г. Матюшин – М.: Просвещение, 1987. – С. 27.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волощенко; За науковою редакцією В.В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – С. 8.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибр. твори: В 5 т. – К., 1976. – Т. 2. – С. 554.
7. Пензин С.Н. Кино и эстетическое воспитание: методологические проблемы / С.Н. Пензин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1987. – С. 78.
8. Печерська Е. Національне виховання школярів засобами українського фольклору / Е. Печерська // Рідна школа – 2009. – № 1. – С. 23-28.

Хайруллина Ю.А.

Николаевский национальный университет
имени В.О. Сухомялинского

ФОРМИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРОВОСПРИЯТИЯ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ МЕДИАКРАЕВЕДЕНИЯ

Аннотация

Исследован практический аспект формирования художественного мировосприятия школьников средствами медиакраеведения. Представлена экспериментальная программа по медиакраеведению – «Культура Николаевщины», на базе которой предполагается формирование художественного мировосприятия школьников. Проанализированы элементы художественного мировосприятия, формирование которых отвечает отдельным разделам экспериментальной программы. Описана методика проведения занятий экспериментальной программы по медиакраеведению. Раскрыто значение использования медиа средств для формирования художественного мировосприятия школьников.

Ключевые слова: медиакраеведение, художественное мировосприятие, образовательный курс, художественная культура, национальное искусство, художественная публицистика.

Khajrullina Yu.O.

Mykolayiv V.O. Sukhomlynski National University

FORMATION OF STUDENT'S ARTISTIC WORLD PERCEPTION BY THE WAY OF MEDIA LOCAL LORE

Summary

In the article it were research the practical aspects of the formation of student's art world perception by the methods of media local lore. Presented an experimental study course «The culture of Mycolayiv region». Implementation of an experimental study course is aimed on a formation of student's artistic world perception by the way of media local lore. The elements of artistic world perception, that correlate to certain sections of the pilot program were analysed. Described the method of conducting lessons of an experimental study course. Discovered the relevance of the media- technologies for the formation of student's art world perception.

Keywords: media local lore, artistic world perception, study course, artistic culture, national art, art journalism.